

Agroturizme Yönelik Bilgi ve İlgi Düzeyi ile Girişimcilik Niyeti Üzerine Bir Değerlendirme

Koray GENÇ^a

^a Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Mudurnu Süreyya Astarıcı MYO, Bolu /Türkiye (koray.genc@yahoo.com)

ÖZ

Makale Geçmişi

Gönderim Tarihi:

24.09.2021

Kabul Tarihi:

02.12.2021

Anahtar Kelimeler

Kırsal Turizm

Agroturizm

Girişimcilik

Çayeli/Rize

Makale Kategorisi: Araştırma Makalesi

Günümüz şartlarında kırsal alanlar için ön plana çıkan ekonomik etkinliklerden birisi turizm ve turizmin bir alt dalı olarak agroturizmdir. Kırsal alanlarda agroturizm girişimlerin çoğalması hem yerli halk hem de ülke ekonomileri adına değerlidir. Bu düşünceden yola çıkarak bu araştırmada agroturizme müsait bir yer olan Çayeli’nde, yerel halkın turizme yönelik görüşlerinin ve bu yönde girişim niyetlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Görüşme tekniğiyle elde edilen veriler ile katılımcıların bilgilerinin sınırlı olmasına rağmen çevrelerinde gerçekleşen turizm faaliyetlerine ilgilerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu ilginin girişimcilik niyetini desteklemeye yetmediği bir diğer sonuçtur. Katılımcıların girişimciliklerinin önündeki en önemli engeller bilgi ve sermaye eksikliği olarak ön plana çıkmış olmakla birlikte her iki konuda da devlet desteği beklentileri bulunmaktadır. Nihayetinde katılımcıların beklentilerini karşılamak üzere kamu kurumlarına yönelik öneriler geliştirilmiştir

ABSTRACT

Article History

Received

24.09.2021

Accepted:

02.12.2021

Keywords

Rural Tourism

Agrotourism

Entrepreneurship

Çayeli/Rize

Article Type: Research Paper

In today's conditions, one of the economic activities that come to the fore for rural areas is tourism and agrotourism as a sub-branch of tourism. The proliferation of agrotourism initiatives in rural areas is valuable for both local people and national economies. Based on this idea, in this research, it is aimed to evaluate the views of the local people towards tourism and their intentions to initiative in this direction in Çayeli, which is a suitable place for agrotourism. With the data obtained by the interview technique, it was concluded that although the knowledge of the participants was limited, their interest in the tourism activities taking place in their surroundings was high. However, another result is that this interest is not enough to support the entrepreneurship intention. Although the most important obstacles to the entrepreneurship of the participants were the lack of knowledge and capital, there are expectations of government support in both issues. Ultimately, suggestions for public institutions were developed to meet the expectations of the participants.

***Sorumlu Yazar/ Corresponding Author:** Koray GENÇ

E-Posta: koray.genc@yahoo.com

Önerilen Atıf/ Suggested Citation: Genç, K. (2021). Agroturizme Yönelik Bilgi ve İlgi Düzeyi ile Girişimcilik Niyeti Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 8 (4), 420-436.

1. Giriş

Günümüz dünyasının küreselleşme hegemonyasına girdiğini kabul etmekle beraber karşıt duruş anlayışlı tüketiciler de azımsanamayacak boyuttadır. Bu durum turizm sektörü için de geçerlidir. Mevcut turizm hareketliliğinde halen kitle turizmi etkinliğini sürdürse de alternatif turizm faaliyetlerine katılım günden güne artış göstermektedir. Özellikle kırsal kalabilen alanlar şehirleşme süreçleri karşısında önemli turizm destinasyonları haline bürünmektedir. Öyle ki Dünya Turizm Örgütü'ne göre, (2020) kentleşme tüm dünyada yaygın bir eğilimdir ve 2050 yılına kadar dünya nüfusunun %68'inin kentsel alanlarda yaşayacağı öngörülmektedir. Bu durumun ise özlem, deneyim, şehir hayatından kaçış gibi motivasyonlarla seyahate çıkma niyeti olan bireylerin tercihlerini etkileyeceği düşünülmektedir. Kırsal bölgelerde gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinden birisi de tarım alanlarında hakim olan agroturizmdir.

Agroturizm uygulamalarındaki artışın isabetli olduğunu gösteren etkenlerden birisi de tarımsal üretimin dolayısıyla kırsal sakinlerin içerisinde bulunduğu buhrandır. Tarımsal üretimde yaşanan dalgalanmalar, iklim değişikliklerinin sebep olduğu verimsizlikler, fiyat istikrarsızlıkları ve politikalar dahilinde uygulanan kotalar (Akşit Aşık, 2016, s.1942) tarım sektörü ve tarımla uğraşan kırsal kesim için zorlayıcı olmaktadır. Kırsal nüfusun azalmasının ve üretimin terk edilmesinin önünü açan bu nedenlerden dolayı kırsal kalkınma için alternatif arayışları gündeme gelmiştir. Bu noktada Fransa, İtalya gibi birçok başarılı örnekte olduğu üzere agroturizm adeta acil butonu görevi görmektedir. Santucci'nin (2013, s.189) paylaştığı verilere göre 2009 yılında İtalya'da agroturizm faaliyetlerinin gerçekleştirildiği 19.019 çiftlik bulunmakta ve bunların %21.3'ü Toskana bölgesinde yer almaktadır. İtalya genelinde agroturizm faaliyetinin yürütüldüğü çiftlik sayısı %2.4'e tekabül ediyorken Toskana'da bu oran %10'dur.

Türkiye son yıllarda tarımsal üretimde gerileme yaşandığı ve kırsal nüfusun azalış gösterdiği tartışmaları ile gündeme gelmektedir. Rakamlar bu tartışmaları doğrular niteliktedir. Öyle ki Dünya Bankası verilerine göre Türkiye nüfusunun %75,1'i kentlerde yaşamakta ve bu oran AB ortalaması olan %73'ü geçmekte, dünya ortalamasının ise oldukça üzerinde yer almaktadır (Oyman, 2021, s.79). Bu gidişatı tersine çevirmenin veya en azından durdurmanın yollarından birisi olarak agroturizm önerilebilir ki Türkiye esasen bir tarım ülkesi özelliği taşımaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin önemli çay üretim merkezlerinden birisi olan Çayeli'nde gerçekleştirilen bu araştırma ile çay tarımı ile uğraşan insanların turizme ve agroturizme yönelik bilgi ve ilgi düzeylerinin belirlenmesi ve agroturizm girişimciliği

niyetlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda yerel halkın görüşleri çerçevesinde oluşturulan önerilerin girişimciliği desteklemede sorumluluğu bulunan kurumlara değerli bilgiler sağlayacağı düşünülmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Agroturizm

Agro kelimesi Latince ager sözcüğünden türetilen ve tarla anlamına gelen agri sözcüğüne dayanmaktadır. Yunanca'da ise agro kelimesi toprak ve tarım bilimi için kullanılmaktadır (Civelek vd., 2014, s.16). Dolayısıyla Türkçe literatürde yer alan agroturizm ve tarım turizmi ifadelerinin aynı içeriği barındırdığı söylenilmelidir. Ancak bu çalışma kapsamında agroturizm ifadesinin kullanımı tercih edilmiştir.

Agroturizm ifadesi üzerine standartlaşmış bir tanım bulunmamakla beraber (Deniz vd., 2018, s.365) genel kabul gören ise kırsal alanlarda ve özellikle tarımsal üretimin yoğun olduğu alanlarda gerçekleşen bir turizm aktivitesi olduğudur. Genelleyici bir tanımla agroturizm, öncelikle tarımsal amaçlar için kullanılan bir alana turistleri çekmek amacıyla gerçekleştirilen uygulamalardır (Blacka vd., 2009). Agroturizme katılım sağlayanlar hasat yapabilir, geleneksel üretim süreçlerine katılabilir, geleneksel üretim tesislerini ziyaret edebilir, bahçe ve tarım arazilerinin düzenlenmesiyle uğraşabilir, köy gezisi yapabilir, at binebilir, kırsal aktivitelere katılabilir (köy kahvesinde oyun oynamak, düğüne katılmak vb.). Bu uğraşlar ve faaliyetler kırsal destinasyonlarda yaşayan halk için rutin anlam taşımakta iken turistler için bir deneyim niteliğindedir.

Kırsal destinasyonlarda gerçekleşen agroturizm faaliyetlerinin ekonomik ve sosyal etkileri bulunmaktadır. Agroturizm kapsamında tarım üreticileri, kendileri için sıradan ve ziyaretçiler olmaksızın da sürdürdükleri ancak ziyaretçilerin ilgisini çeken üretim faaliyetleriyle gelir kazanmanın yanında ürettikleri ürünleri aracısız, komisyonsuz bir şekilde tüketiciye ulaştırmanın da avantajını yakalamaktadır. Bir başka ifade ile her zaman yaptıkları işler ilave değer kazanmaktadır. George vd. (2009) tarafından tur operatörleri üzerinden gerçekleştirilen bir araştırmaya göre agroturizm faaliyetleri içerisinde en çok gelir getiren ilk üç uygulama; %12.2 ürün toplama, %9.2 çiftlik turları, %4.1 ürün satışı şeklindedir. Bu verilerden açıkça anlaşılmaktadır ki agroturizme katılım sağlayan kırsal bölge insanları, yaşam tarzları sayesinde ekonomik kazanç sağlamaktalar ve yaşam kalitelerini yükseltmektedirler. Ayrıca tarım faaliyetlerinin farklı ürünler üzerinden tüm yıla yayılabilmesinden dolayıdır ki turizm talebi tüm yıl belirli düzeyde gerçekleşebilir. Dahası tarımsal üretimin ve kazancın en az

olduğu günlerde de turizm faaliyetleri kurtarıcı misyonu edinebilmektedir. Öyle ki Gümüş (2015:56) tarafından yapılan bir araştırmada tarım turizminin 12 faydası içerisinde “bitkisel üretim faaliyetlerinden herhangi bir gelirin sağlanamadığı dönemde tarım turizmi ile gelir elde edilebilmesi” düşüncesi 3. derecede önem sırasında yer almıştır. Tew ve Barbieri (2012, s.216) ise agroturizme yönelimin ek gelir etkisi sayesinde ekonomik anlamda zorlu süreçlerle mücadele mekanizması olarak görüldüğünü kabul etmekle beraber kırsal kesim insanları için tarımsal üretimin temel odak noktası olmaya devam ettiğini ifade etmiştir. Karampela ve Kizos da (2018) benzer bir yaklaşımla turistlerin ağırlandığı çiftlik evlerini ayrı bir işletme olarak görmekten ziyade sahiplerine ek gelir getiren çok işlevli yapılar olarak görülmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Bir bölgede agroturizm gelişiminin ekonomik katkıları sosyal anlamda olumlu gelişmeleri de beraberinde getirmektedir. Öncelikle iş olanaklarının ve dolayısıyla yerel halkın gelirinin artmasıyla beraber kırsal alanların kronik sorunlarından birisi olan göçün hızının azalması veya durması sağlanabilir. Kılıç ve Başkaya’ya göre (2018, s.234) Türkiye gibi kırsal nüfusun giderek azaldığı gelişmekte olan ülkelerde agroturizm, kır nüfusunu koruyabilecek önemli bir alternatif olarak değerlendirilmektedir. Agroturizm ile özellikle iş imkânlarının sınırlılığı nedeniyle kent merkezlerine göç eden genç kesim için değerli bir girişimcilik ve istihdam alternatifi oluşmaktadır. Ayrıca tarımsal üretimin tüm süreçlerinde bulunmasına rağmen aile işçisi olarak emeğinin karşılığını alamayan kadınların (Serinikli, 2019, s.45), ev yemeği, el işi ürünleri gibi yeteneklerini de arz etmesi sonucunda emeği daha da değerli hale gelmektedir ve bu değer kadının toplum içerisindeki statüsünü de olumlu yönde etkilemektedir. Nihayetinde ekonomik anlamda turizmin faydasını gören, yaptıkları işin değerli olduğunu anlayan, insanların ilgisiyle karşılaşan yöre halkı yaşadıkları yer ve gelenekleri ile gurur duyar konuma ulaşmaktadır.

Agroturizm faaliyetlerinin sürdürülebilirlikle de doğrudan ve özellikle pozitif yönlü bir ilişkisi bulunmaktadır. Faganel’e göre (2011, s.56) agroturizm, dezavantajlı kırsal bölgelerin sürdürülebilir kalkınması için değerli bir alternatiftir. Agroturizmin geliştiği alanlarda turizmin de desteğiyle tarımsal üretimlerinden istediği geliri elde edebilen insanların üretimlerini sürdürme motivasyonları yükselebilir. Dahası işsizlik ve tarımsal faaliyetlerde bulunmak istememe gibi nedenlerle kent merkezlerine göç etmeyi düşünen gençlerin de turizmin ekonomik ve sosyal getirileri neticesinde ata mesleğine devam niyetleri oluşabilir. Özellikle gençlerin göçünün engellenmesi kültürel sürdürülebilirlik açısından önem arz etmektedir. Söz konusu olumlu sonuçların gündeme gelmesi için bölgeye olan turizm

talebinin temel sebebinin tarımsal üretim ve kırsal yaşam tarzı olduğunun farkında olunması gerekmektedir. Çıkın vd. (2009, s.4) tarımsal üretimle turizmin bütünleştirilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Aksi takdirde tarımsal üretim ve kırsal yaşam tarzına ilgilerinden dolayı bölgeye rağbet eden turistlerde bir geri çekilme yaşanması ve bununla birlikte esas değerleri ve işleri olan tarım arazileri de ellerinden çıkmış bir yerel topluluğun geriye kalması olasıdır.

2.2. Turizm Girişimciliği

Turizm hareketliliğinin istikrarlı bir şekilde yukarıya doğru seyri turizm girişimlerini girişimciler nezdinde önemli kılmaktadır. Birçok insan turizme yönelik iş yapma konusunda niyetlenmekte veya en azından heveslenmekte ve hükümetler de bu niyetlerin gerçeğe dönüştürülmesi amacıyla teşvikler sunmaktadır. Bu teşviklerin arakasında yatan nedenler ise en genelleyici ifadeyle turizmin ülkelerin ekonomilerine yaptığı olumlu etkidir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için kronikleşmiş bütçe açıklarına ve işsizliğe çözüm bulmada turizm sektörü en sık başvurulanan araçlardan birisidir.

Tekin ve Kasalak (2014, s.131) girişimciler üzerinde en yoğun baskının hissedildiği sektörlerden birisi olarak dinamik ve sürekli değişen yapısından dolayı turizmi göstermiştir. Gerçekten de turizm faaliyetine katılan insanların istek ve ihtiyaçları sürekli bir değişim içindedir ve dahası turizmin ayrı türlerine göre sergilenmesi gereken arzın yapısı da değişiklik göstermektedir. Bu nedenledir ki turizm girişimciliği teorisiyle ilgili sınırlı sayıda bulunan araştırmalarda (Soylu ve Ceylan, 2019, s.33) araştırmacılar genelleyici bir tavır sergilemekten öte eko turizm girişimciliği (Tekin ve Kasalak, 2014), kırsal turizm girişimciliği (Aydemir vd., 2013), medikal turizm girişimciliği (Ergen ve Aydemir, 2020), termal turizm girişimciliği (Çiftçi, 2018) gibi spesifik alanlara yönelmiştir.

İşletme kurma aşamasında ana hatlarıyla girişimciye ilişkin ve girişimcilik iklimi faktörleri belirleyicidir (Erdoğanaras ve Öztürk, 2016). Girişimciye ilişkin faktörler her girişim süreci için geçerli iken girişimcilik iklimi faktörleri turizm girişimciliğinde biraz daha farklılaşmakta ve önemli hale gelmektedir. Bu durumun sebebi olarak turizm sektörünün kendisine has özellikleri olduğunu söylemek mümkündür. Bu özelliklerin başında da birçok sektöre göre riskli bir girişim olması ve belirli bir düzeyde sektörel bilgiye gereksinim duyulması gelmektedir. Dolayısıyla turizm girişimlerini teşvik etmek için finans ve eğitim konularında ilgili kurumlarıyla devlet desteği elzemdir.

Koh ve Hatten (2002, s.33) yaratıcı turizm girişimcisi, yenilikçi turizm girişimcisi ve taklitçi turizm girişimcisi olarak üç temel turizm girişimcisi tipi tanımlamıştır. Yaratıcı turizm

girişimcisinin sunduğu hizmetler daha önce hiç yapılmamıştır. İlk seyahat acentesini faaliyete geçiren Thomas Cook yaratıcı turizm girişimciliğinin en önemli temsilcilerinden birisidir. Yenilikçi turizm girişimcisi ise mevcut olanlara çeşitli yenilikler getirmektedir. Bu konuda kumar ve konaklama hizmetlerini bir arada sunan konaklama işletmesi girişimciliği örnek verilebilir. Taklitçi turizm girişimcisi ise kendi arzı mevcut tekliflerden farklılaşmayan kişidir. Bu girişimciler standartlaşmış ve yaygınlaşmış işletmelerden bir farklılık ortaya koymazlar. Dahası bayilik sistemiyle standartlaşmış hizmet sunumunun avantajlarını kullanmak isterler. Bu açıklamalar bağlamında düşünüldüğünde çiftlik, köy evi gibi agroturizm işletmesi girişimcilerinin ilk temsilcileri, turizm ve tarımsal faaliyetleri birleştirmelerinden dolayı yenilikçi turizm girişimcisi sınıfına dahil olmaktadır.

3. Araştırma Çerçevesi

3.1. Araştırma Alanı

Çayeli, Rize iline bağlı ve merkeze 18 km. uzaklıktadır. Yüzölçümü 473 km² olan ilçenin, doğudan Pazar, güneyden Çamlıhemşin ve İkizdere, batıdan Güneysu ve Rize ile sınırı ve Karadeniz'e kıyısı bulunmaktadır. 2020 yılına göre 43.801 nüfusu olan Çayeli'nin ekonomisi çay üretimine dayanmaktadır. Türkiye'deki çay ekim alanlarının üçte ikisi Rize ilinde, bunun da %18'lik kısmı Çayeli ilçesinin sınırları içindedir (Wikipedia, t.y.). Çayeli, Rize'nin turizmi için de önemli bir konumda bulunmaktadır. Rize Doğa Turizm Master Planı (2014-2023) çerçevesinde hazırlanan doğa turizmi değerleri matrisine göre Çayeli, 12 ilçe içerisinde 4. sırada yer almaktadır (T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2014, s.79).

3.2. Araştırma Amacı ve Önemi

Bu araştırma ile Çayeli'nde geçimini çay tarımı yaparak sağlayan bireylerin, turizm sektörüne yönelik bilgi ve ilgi düzeylerinin belirlenmesi ve mevcut işleriyle beraber agroturizm girişimciliğine niyetlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda elde edilen bulguların yerel ve merkezi yönetimlere değerli bilgiler sunacağı düşünülmektedir. Araştırma bulgularına dayandırılarak oluşturulan önerilerin, Çayeli gibi agroturizm potansiyeli yüksek bir bölgede girişimciliği teşvik etmek ve kırsal kalkınma için etkili bir aracı ön plana çıkarmak adına önem arz ettiği ifade edilebilir.

3.3. Araştırma Yöntemi

Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Form altı sorudan oluşmakla beraber yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin doğası gereği görüşme esnasında

ilave sorular da katılımcılara yöneltilmiştir. Görüşme formu literatür taraması ve konu üzerine uzman görüşleri alınarak oluşturulmuştur. Ayrıca araştırma alanının turizmdeki mevcut durumu da soruları oluştururken dikkate alınmıştır.

Görüşme gerçekleştirilecek kişilerin seçiminde amaçlı örneklem yöntemi kullanılmış olup agroturizm girişimciliği yapmaya müsait kişiler olmasına özen gösterilmiştir. Dolayısıyla geçimini çay tarımıyla sağlayan ve kendine ait çay tarlası olan kişiler araştırmaya dahil edilmiştir. Nihai olarak Çayeli ilçesinde çay tarımı ile meşgul olan ve temel geçim kaynağı çay tarımı olan 12 erkek ve 16 kadın olmak üzere 28 kişi ile görüşülmüştür. Görüşmecilerin 13'ü Demirhisar, 6'sı Latifli, 6'sı Büyükköy köyünden iken birer görüşmeci de Senoz, Küçüktaşhane ve Madenli Köyü'ndendir. Ayrıca görüşmecilerin 10'u yükseköğretim, 13'ü ilkokul ve 4'ü lise düzeyinde eğitimini tamamlamıştır.

Tablo 1. Katılımcı Bilgileri¹

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Yerleşim Yeri
K1	Erkek	50	İlkokul	Demirhisar Köyü
K2	Erkek	49	İlkokul	Demirhisar Köyü
K3	Erkek	47	İlkokul	Demirhisar Köyü
K4	Kadın	54	İlkokul	Demirhisar Köyü
K5	Kadın	22	Önlisans	Demirhisar Köyü
K6	Erkek	50	İlkokul	Demirhisar Köyü
K7	Erkek	60	İlkokul	Demirhisar Köyü
K8	Kadın	51	İlkokul	Demirhisar Köyü
K9	Erkek	44	İlkokul	Demirhisar Köyü
K10	Kadın	52	İlkokul	Demirhisar Köyü
K11	Erkek	41	Lise	Demirhisar Köyü
K12	Erkek	39	İlkokul	Demirhisar Köyü
K13	Kadın	39	Lise	Demirhisar Köyü
K14	Kadın	27	Lisans	Latifli Köyü
K15	Erkek	47	İlkokul	Latifli Köyü
K16	Kadın	42	İlkokul	Latifli Köyü
K17	Kadın	24	Yüksek Lisans	Latifli Köyü
K18	Erkek	61	Lise	Latifli Köyü
K19	Kadın	21	Lisans	Latifli Köyü
K20	Kadın	22	Önlisans	Büyükköy Köyü
K21	Kadın	47	İlkokul	Büyükköy Köyü
K22	Kadın	25	Lisans	Büyükköy Köyü
K23	Erkek	32	Lisans	Büyükköy Köyü
K24	Kadın	28	Lisans	Büyükköy Köyü
K25	Kadın	22	Önlisans	Büyükköy Köyü
K26	Kadın	21	Lisans	Senoz Köyü
K27	Erkek	45	Lise	Küçüktaşhane Köyü
K28	Kadın	22	Lisans	Madenli Köyü

¹ Verilerin toplanmasında büyük yardımları bulunan Kader Özdemir'e teşekkürlerimi sunarım.

3.4. Bulgular

Araştırmanın amacına istinaden görüşme verilerini iki tema halinde sunmak mümkündür. Bu temalar; turizme yönelik bilgi ve ilgi düzeyi ve turizm girişimciliği niyetidir.

Bilgi ve İlgi Düzeyi

Görüşmecilere yöneltilen sorular bağlamında turizm sektörü ve faaliyetleri üzerine bilgi düzeylerinin sınırlı olduğu ifade edilebilir. Tüm katılımcılar öncelikle ekonomik bakımdan turizmi yorumlamaktadır. Özellikle bölgesel ve ülke kalkınması için turizmi önemli bir sektör olarak görmektedirler. Söz konusu görüşlerden bazı örnekler aşağıdaki gibidir.

Turizm ülkenin önemli gelir kaynaklarından biridir. Mevsim ayırt etmeksizin ülke ekonomisine katkı sağlayan bir alandır. İyi kullanıldığı sürece ekonomiyi ayakta tutmaya yardımcı olmaktadır.

Turizm her bölge için gelir sağlayan bir iştir. Turizmin gelişmesi bölgesel kalkınmayı sağlayacaktır. Böylece hem ülke hem de turizm bölgesi gelişecektir.

Turizmin ekonomik anlamda önemi tüm katılımcılar tarafından kabul edilmesine rağmen olumsuz etkileri olabileceğini de ifade etmiş olan az sayıda katılımcı (4) bulunmaktadır. Aynı şekilde bu katılımcılar da olumlu yaklaşanlar gibi ekonomik boyutta konuya yaklaşmışlardır. Turizmin olumsuz etkileri olabileceğine yönelik görüşlerden bazıları aşağıdaki gibidir.

Turizm ülke için gerekli olan ekonomik kalkınmayı sağlar. Güzel bir çıkardır bu. Dezavantajları da vardır. Turizmin gerçekleştiği bölge de ortaya çıkan enflasyon ve fiyat yükselmeleri bölgenin yerli halkını maddi olarak olumsuz etkiler.

Ülkemize turizmle maddi olarak bir katkı sağlanmaktadır. Fakat yerli halkın ülkenin olanaklarından aynı şartlarda değil de daha pozitif şekilde yararlanması gerektiğini düşünüyorum.

Katılımcıların genel olarak turizm hakkındaki sınırlı bilgisine paralel olarak kırsal turizm, agroturizm, ekoturizm, çiftlik turizmi alternatif turizm uygulamaları ile ilgili de yeterli bilgisi bulunmamaktadır. 18 katılımcı bu turizm türleri hakkında bilgisi ve duyumu olmadığını ifade etmiş iken beş katılımcı bilgisi bulunduğunu, beş katılımcı ise kısmen bilgi sahibi olduğunu ifade etmiştir. Bilgisi olan katılımcılar kendi yerleşim yerlerinin de bu turizm türleri için uygun olduğunu belirtmişlerdir. Örnek bazı ifadeler aşağıdaki gibidir.

Bahsettiğiniz kavramları duydum. Bu ifadeler turizmin alt dalları olarak adlandırılabilir. Agroturizm zaten tarım turizmi demek. Bizim buralarda da en çok bu gündemde olabilir.

Son yıllarda turistler tanınmış yerler haricinde daha çok kırsal bölgelere seyahat etmeyi tercih ediyorlar. Dağ ve yeşili yani doğayı denize tercih ediyorlar. Tarım turizmi olarak üzüm bahçelerine, çaylıklara vs. gerçekleştirilen ziyaretler aklıma geliyor, bu kadar söyleyebilirim.

Katılımcıların bilgi düzeyiyle birlikte ilgilerini değerlendirmeye yönelik olarak Rize ve civarına olan turizm talebini değerlendirmeleri istendiğinde farkındalık düzeylerinin oldukça yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların hepsi Rize'ye yönelik olan turizm talebindeki artışın farkında olduklarını belirtmekle beraber doğal çekiciliklerin ve özellikle yaylaların ön plana çıktığını ve özellikle turlarla ziyaretlerin gerçekleştirildiğini belirtmişlerdir. Bazı örnek ifadeler aşağıdaki gibidir.

Özellikle yeşilliği, denizi ve temiz havayı sevenler Karadeniz Bölgesi'ni tercih ediyorlar. İnsanlar büyük şehirlerden, kalabalıktan bıktıkları için kısa bir zaman dilimi de olsa oradan uzaklaşmak istiyorlar. Bu yüzden de tercih ettikleri yerler sessiz, sakin, havası temiz olan bölgeler oluyor. Karadeniz'de bu tercihlerin çoğunu karşılayan bir bölge olduğu için insanlar bu bölgeye olan turları tercih ediyorlar.

Rize bölgesi oldukça doğal bir bölge olduğu için talebi oldukça yoğundur. Bölgemize diğer şehirlerden turlar gerçekleştiriliyor. Turlar planlı ve ekonomik olduğu için tercih ediliyor.

Turizm talebiyle birlikte çeşitli sorunların da gündeme gelmiş olduğu katılımcı görüşlerine yansımış durumdadır. Bu sorunlar; altyapı, üstyapı, taşıma kapasitesi, bölgesel enflasyon şeklinde sıralanabilir. Ayrıca gerçekleştirilen turların içerikleriyle de ilgili az da olsa eleştirel ifadeler kurulmuştur. Eleştirel görüşlerden bazıları aşağıdaki gibidir.

Eksi yönleri de var turizmin. Doğal bir ortam malum; bazı bilinçsiz turistler doğayı kirletebiliyorlar, doğallığı bozuyorlar. Bir de betonlaşma artmış durumda, aslını değiştiriyorlar doğanın.

Bu bölgelere yapılan turlar tabi ki yöremizin tanıtılması açısından çok güzel bir araç. Yalnız yöremiz dağlık bir arazi ve yollarının geniş olmaması dolayısıyla bazı sorunları da beraberinde getiriyor. Çünkü yaz aylarında üç sürgün çay hasadı yapıldığı için buna engel teşkil edebiliyor.

Rize bölgesinde turlarla genelde Zilkale, Ayder, Karagöl gibi belirli bölgelere götürülüyor insanlar. Bunlar daha öne çıkmış, hâlbuki daha başka gezilecek yerleri de var Rize'nin. Turlar vasıtasıyla olduğu için geziler planlı oluyor evet ama bunun yanı sıra kısıtlı kalıyor biraz. Bu konuda benim düşüncem bu yönde.

Yer bulamıyor dışarıdan gelen arkadaşlarımız, misafirlerimiz. Akşamlığına öyle bir fiyat çekiyorlar ki 1,500-2000 Lira. Yemek de, konaklama da vs. olsun dışardan turistin geldiği anlaşıldığından fiyatlar aşırı şişiriliyor, 1 ise 3'e çekiliyor. Maalesef çok çıkarıcılık var. Öyle arkadaşlarımız var ki daha Rize'ye adım atmayız diyorlar. Bu insanları kazıklarsa esnaflar; insanlar daha gelmez ki buraya.

Agroturizme yönelik düzenlenmiş bir tesisi ve doğası ile hem münferit hem de tur gruplarının ilgisini çeken Çeçeva Köyü örneği üzerinden görüşleri sorulan katılımcılardan çok farklı boyutlarda cevaplar alınmıştır. Katılımcılardan olumlu görüş bildirenler münferit bir girişimin hem Çeçeva Köyü'nün hem de Rize'nin tanıtımına ve dolayısıyla ekonomisine katkı yaptığı çerçevesinde ifadeler kurmuştur. Bazı örnek ifadeler aşağıdaki gibidir.

Evet çok güzel bir çaylık, ziyarete geliyorlar. Çaylığı çok güzel, özenli yapmışlar. Dikkat çekiyor. Bu yüzden de insanlar oraya gidiyor. Buranın güzelliğini de arttırıyor. Oranın güzelliğine kanarak bölge daha çok turist çekiyor. Turistler çay bahçelerini daha çok seviyor.

İnsanlar çaylıktan ötürü gidip görmek istiyorlar. Adam gerçekten emek vermiş turizme açmış çaylığını. Çok da güzel bir şey yaptı turizme katkı olarak. Rize'de gezilecek bir turizm alanı daha oluştu.

Çaylık her zaman farklı şehirlerdeki insanların için dikkatini çekmektedir. Rize'de yaşayan insanlar için çaylık önemli bir geçim kaynağıdır. Tarımdan geçim sağlayan insanlar ellerindeki çaylıkları güzelleştirerek artı olarak turizmin ekonomik faydalarından da yararlanmaktadır. Çeçeva'da bunun düşünülmesi ve iki farklı yönden de kullanılması köy içindeki bakkalların bile daha fazla iş yapmasına neden olmuştur. Turizmin olduğu yerler ekonomik anlamda kalkınma yaşarlar.

Olumsuz yaklaşımlar ise tarım arazilerinin ve ekosistemin zarar gördüğüne ve taşıma kapasitesinin aşılmasıyla yerel halkın günlük tarım faaliyetlerini ve rutin hayatlarını sürdürmekte zorlandığına yönelik görüş bildirmişlerdir.

Evet orada bir turizm var şuan. Oranın da baya bir sorunu var. Trafik sorunu var. Çaylığı görmek için gelenler arabalarını park edecek yer bulmakta sıkıntı yaşıyor. Aynı şekilde Çeçeva Köyü'nün yerli halkı da kendi araçlarını kullanırken gelen turistlerin araçları nedeniyle sıkıntı yaşıyorlar. Özellikle yazın çay zamanı insanlar çayını satacak; araba yoğunluğundan ötürü sıkıntı yaşanıyor. Giriş çıkış tıkanıyor.

Çeçeva Köyü'ndeki çay odaklı turizm oldukça mantıklı fakat bölge halkı için oldukça zahmetli bir halde. Köy halkı bu turizm büyümesinden bazen yakınıyor. Yolların devamlı dolu olması, kendi köylerinde rahatça işlerini yapamamaları, acil durumlarda yollarını kullanamamaları sıkıntı yaratıyor.

Çeçeva Köyü'nde muazzam güzel bir çay tarlası olması turizm için oldukça dikkat çekici olsa da zaman zaman çay tarlasının sahibini olumsuz etkilediği oluyor. Kişiye ait bir arazi de bilinçli bilinçsiz herkesin olması bazen sıkıntılar meydana getiriyor. İnsanlar çay toplarken gelenler resim çekilmek istiyor ve bu da tarla sahiplerini etkiliyor. Sonra tarlaya sürekli insanların girmesi çayın tahriş olmasına neden oluyor.

Girişimcilik Niyeti

Katılımcıların girişimcilik niyetini açıklığa kavuşturmak amacıyla öncelikle çay tarımı gerçekleştirdikleri yerleşim biriminin turizme uygunluğu hakkında görüşlerinin alınması amaçlanmıştır. Sonuç olarak 17 görüşmeci köylerinin turizme açılmaya elverişli olduğunu ifade ederken 11 görüşmeci ise mümkün olmadığını belirtmiştir. Köylerinin turizme açılmasının uygun olmadığını düşünenlerin temel argümanları çekici olmamasıdır. Bu bağlamda bazı örnek ifadeler aşağıdaki gibidir.

Köyümüz turistik bir yer değil. Köyümüzde o kadar da çekici gözüken bir alan olduğunu düşünmüyorum. Bu nedenle turizme elverişli değil.

Demirhisar Köyü'nün turizme açılmasının imkânı yok. Çünkü tarihi bir şeyi, görülebilecek bir yeri yok. Ziyarete gelen arkadaşlar tarihi yerleri gezmek ister. Çay bahçeleri zaten Rize'de her yerde var. Birinci gün çeker, ikinci gün çeker sonra biter. Ama tarih öyle mi? Tarih her zaman tarihtir.

Köylerinin turizme elverişli olduğunu düşünenler ise doğal çekiciliklerini ön plana koyarak alt ve üst yapı yatırımlarının tamamlanmasının gereklilik olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle yiyecek içecek ve konaklama işletmelerinin açılmasının gerekliliği sıklıkla ifade edilmiştir. Bazı örnek ifadeler aşağıdaki gibidir.

Demirhisar Köyü turizme açılır ama yapılması gereken yerler var. Arpik Tepesi düzeltilebilir, güzel bir şekilde turizme açılabilir. Bungalov evler yapılabilir; mesela tepelerde güzel lokantalar olabilir. İnsanların dinlenebileceği tesisler olabilir.

Tabi ki köyü turizme açmak mümkündür. Doğanın güzelliklerini de kullanarak dışardan turist çekebilecek tesisler yapılmalı öncelikle. İnsanların aktivite yapabileceği imkânlar sağlanmalıdır.

Köyün turist çekmesi için bana göre düzlük alanların olması gerekir. Bu düzlük alanlara bungalov evler, hem yerli hem de yabancı turistler için ücretsiz piknik alanları, fotoğraf çekilmek isteyenler için uygun ortamlar vb. yapılması gerekir.

Görüşmecilere mevcut uğraşları olan çay tarımıyla beraber turizme yönelik bir girişimde bulunma istekleri sorulduğunda 16'sı 'hayır' cevabı vermiş iken 12'si 'evet' demiştir. Ayrıca erkek görüşmecilerin %50'si kadınların ise %37.5'i 'evet' demiştir. 'Evet' cevabı verenlerin mevcut isteklerini somut bir girişime çevirme konusunda devlet desteğiyle çözülebileceğine inandıkları iki engeli bulunmaktadır. Bunlar bilgi ve sermaye eksikliğidir. Konu üzerine bazı örnek ifadeler aşağıdaki gibidir.

Kendi köyümde böyle bir girişim yapmak isterim. Bildiğim kadarı ile KOSGEB ve Turizm Bakanlığı'nın destek projeleri mevcut. Eğitim konusunda şu an aktif olarak var olup olmadığını bilmesem de yine Turizm Bakanlığı'nın restoran ve kafe işletmeleri ve çalışanlarına özel bir eğitim verdiğini duymuştum. Kısacası turizm işine girişmek için devlet desteği ve eğitimin kesinlikle şart olduğunu düşünüyorum.

Herkes ister ama büyük girişimler bunlar; çok planlı ayarlanması gerekir. Sermayenin yanı sıra eğitim de böyle bir konuda kesinlikle gereklidir. Ne yapılması gerektiğinin bilincinde olmalı girişimci.

Evet düşünürüm ama kesinlikle çok para lazım. Turizm işine girişebilmek için sermaye en önemli faktörlerden biridir. Devletten bu konuda destek alabilirsem hiç düşünmeden bu işe girişirim.

Hali hazırda girişim aşamasında bulunan bir görüşmeci ise tecrübelerinden yola çıkarak altyapı eksikliklerinin giderilmesi gerektiğini ve bu konuda da devletin ilgili kurumlarınca adımlar atılması gerektiğini aşağıdaki ifadelerle belirtmiştir.

Tepelerde konaklama tesisleri yapıp turistlere kiralamak istiyorum. Bunun yapılması için devlet desteğiyle yol, su, elektrik gibi ihtiyaçların halledilmesi gerekiyor.

Net bir şekilde turizm girişimi niyeti olmadığını belirten yaşça büyük katılımcıların kararlarında yaşlarının getirdiği davranış kalıpları etkili iken gençlerin kararlarında yaşam tarzları etkili durmaktadır. Belirli bir yaşa ulaşmış katılımcıların, yeni bir girişim riski alma

eğiliminin düştüğü ifadelerinden çıkarılabilmektedir. Girişim yapma niyeti bulunmayan elli yaş üstü iki katılımcının ifadeleri aşağıdaki gibidir.

O uğraşa girmek istemem. Sakin bir hayat seviyorum, telaşa hiç gerek yok.

Biz yaş itibariyle uğraşmak istemiyoruz; yaparsa gençlerimiz yapsın, biz onlara bırakıyoruz.

Turizm girişimine niyeti olmayan gençlerin ise yaşam tarzlarını ve düşünce yapılarını turizm girişimi yapmaya uygun bulmadıkları ifadelerine yansımıştır. Otuz yaş altı iki katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir.

Ben köyümde böyle bir girişim yapmayı düşünmüyorum. Evet, turizm çok iyi bir gelir kaynağı ama köyümde rahat etmek önceliğim. Sürekli yabancı insanların etrafımızda olmasını istemem.

Hayır, ben istemem. İnsanlarla uğraşmak çok zor ve sorumluluk gerektiren bir durum. Bu yükü kaldırabileceğimi düşünmüyorum ben.

4. Sonuç ve Öneriler

Karadeniz Bölgesi kırsal turizm adına Türkiye'nin önemli potansiyel noktalarındandır. Yaylaların ve yöresel ürünlerin varlığı bölgeye yönelik özellikle tur gruplarının ilgisini çekmektedir. Genelde kırsal turizm daha özeldir ise agroturizme yönelik bu ilgi, araştırmanın bulgularında da kendisini göstermektedir. Öyle ki araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların turizm faaliyetleri üzerine sınırlı bilgisi bulunmasına rağmen bölgelerine olan turizm hareketliliğine yönelik farkındalık düzeyleri yüksektir.

Bölgede artış gösteren turizm hareketliliğine rağmen turizm girişimi yapma istekliliğinde olan katılımcılar toplam içerisinde yaklaşık %40'lık dilimi temsil etmektedir. Ancak bu dilime girenler dahi henüz somut adımlar atmaktan uzak durmaktadır. Bu durumun en büyük iki nedeni ise bilgi ve sermaye eksikliğidir. İsteğin girişime dönüşmesi için bilgi önemli bir kaynak olarak bu araştırmada belirmiştir. Benzer sonuç başka araştırmalarda da elde edilmiştir (Ertuna vd., 2012; Başer, 2020). Ertuna ve diğerlerine göre (2012, s.59) yerel halk turizme nasıl dahil olabileceğini bilmemekte ve öncülere ihtiyaç duymaktadır. Dahası bilgi eksikliği iş devamlılığını da etkilemektedir ki Reynolds ve diğerlerine göre (2000) yetenek ve bilgi eksikliği nedeniyle Avustralya'da ki küçük işletmelerin %69'u ilk beş yıl içerisinde kapanmaktadır (Aktaran Kale, 2016:161). Bu veri de katılımcıların kaygılarını haklı kılmaktadır.

Oyman'a göre (2021, s.75) kırsal bölgelerde yaşayanların, düşündükleri girişimleri öz kaynakları ile hayata geçirmeleri oldukça zordur. Bu araştırmada da benzer bulgular elde edilmiş ve üretim faktörlerinden birisi olarak kabul edilen sermayenin kırsal bölge insanı tarafından daha da güç bir konu olarak algılandığı kanaatine varılmıştır. Katılımcıların sermaye konusundaki endişeleri haklı karşılanmakla beraber burada da bilgi eksikliğinin kendisini gösterdiğini söylemek mümkündür. Öyle ki yeterliliği tartışılmakla beraber Türkiye Cumhuriyeti'nin çeşitli kurumları ve Avrupa Birliği tarafından çeşitli destekler sağlanmaktadır.

Net bir şekilde turizm girişimine niyeti olmadığını belirten genç katılımcıların görüşlerinde yaşam tarzları etkili iken yaşça büyük katılımcıların risk almama gibi belki yaşları gereği belki de tecrübeleri sonucunda benimsedikleri davranış kalıplarının etkili olduğu görülmektedir. Yılmazdoğan ve Kaşlı'ya göre (2011) turizm algısı ve girişimcilik arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Bu araştırma kapsamında turizm girişimine niyeti bulunmayan genç katılımcıların, agroturizmden de öte turizme yönelik olumlu algılarının bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Turizm faaliyetlerinin gerekliliklerini ve getirdiklerini yaşam tarzlarına ve düşünce yapılarına uygun görmemektedirler. Diğer yandan risk alabilme bir girişimcinin olmazsa olmaz özelliklerindendir. Bu araştırmada ise yaşça büyük katılımcıların yeni bir girişimde bulunmayı ve özellikle turizm sektörünü riskli bulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Erdoğanaras ve Öztürk'ün (2016) ifade ettiği üzere 55 yaş ve üzerinde girişimcilik faaliyeti en az oranda gerçekleşmektedir ve bu veri bu araştırmanın sonucuyla uyum içerisindedir. Diğer yandan araştırmacılar, turizm sektöründeki agroturizm işletmeleri gibi küçük işletmelerin sahiplerinin/yöneticilerinin en fazla orta ve ileri yaşlarda bulunduklarını ifade etmiştir ki bu veri araştırma katılımcılarının kaygılarını genelleyici olmaktan uzaklaştırmaktadır.

Davranış kalıpları ve yaşam tarzları etkisiyle turizm girişimi gerçekleştirmek istemeyen katılımcılar normal karşılanabilir. Ancak bilgi ve sermaye eksiklikleri giderilebilir ve neticede hem bireysel hem de toplumsal anlamda olumlu girişimlerin ortaya çıkması sağlanabilir. Katılımcılar her iki eksikliklerini de giderebilmek için devletin öncülük etmesi gerektiğini düşünmektedirler. Turizm gibi riskli ve dinamik bir sektör için haklılık payları bulunmaktadır denilebilir. Bu bağlamda katılımcıların beklentilerini karşılamak üzere görüşlerinden yola çıkarak ilgili kamu kurumlarına yönelik aşağıdaki öneriler geliştirilebilir.

- Girişimciliğe ve turizm sektörüne yönelik kurs ve seminerler verilmeli.

- KOSGEB gibi ilgili kurumlardan ve devlet desteklerinden halkın haberdar olması sağlanmalı. Yerel televizyon, radyo ve gazetelerde bilgilendirmeler yayınlanabilir. Ayrıca köy muhtarları bu sürece kesinlikle dahil edilmeli.
- Mevcut teşvik paketlerinin faydalanma şartları kolaylaştırılmalı.
- Bölgedeki başarılı girişimler örnek teşkil ettirilmeli. Bu girişimciler seminer gibi bir organizasyona davet edilebilir veya ilgililer için işletme ziyaretleri gerçekleştirilebilir.
- Yerel halkı cesaretlendirmek ve konuya ilgisini çekmek adına kamu eliyle öncü yatırımlar gerçekleştirilebilir.
- Üniversitenin de dahil edildiği çeşitli kurumların işbirliğinde kırsal turizme yönelik projeler oluşturulabilir.
- Kırsal alanların ulaşım, elektrik, temiz su gibi mevcut sorunları giderilmeli ve peyzaj düzenlemeleri yapılmalı.

Kaynakça

- Akşit Aşık, N. (2016). Gazipaşa'nın tarım turizmi (agroturizm) potansiyelinin değerlendirilmesi: Swot analizi. *Journal of International Social Research*. 9 (42), 1942-1953.
- Aydemir, B., Kafa, N., Uzun, D. ve Özdemir, K. (2013). Kırsal Kalkınma İçin Kırsal Turizm Girişimciliği Potansiyelinin Değerlendirilmesi: Dünya ve Türkiye Uygulamaları. In *жүнағы = Procedia V International Congress on Entrepreneurship. –Алматы*, ss. 79-90.
- Başer, G. (2020). Tarım turizminin gelişim potansiyeline yönelik çiftçilerin tutumlarının araştırılması. *Turizm Akademik Dergisi*, 7 (2), 165-188.
- Blacka, A., Couture, P., Coale, C., Dooley, J. Hankins, A., Lastovica, A., Mihálik, B., Reed, C., ve Uysal, M. (2009). *Agri-Tourism*. USA: Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Civelek, C., Dalgın, T. ve Çeken, H. (2014). Agro-turizm ve kırsal kalkınma ilişkisi: Muğla yöresindeki agro-turizm alanlarında bir araştırma. *Turizm Akademik Dergisi*. 1 (1), 15-28.
- Çıkm, A., Çeker, H. ve Uçar, M. (2009). Turizmin tarım sektörüne etkisi, agro-turizm ve ekonomik sonuçları. *Tarım Ekonomisi Dergisi*. 15 (1), 1-8.

- Çiftçi, G. (2018). Termal turizm girişimciliği üzerine bir araştırma Balıkesir örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Deniz, S., Özden, O., Akgün, O. ve Yıldırım, H. M. (2018). Agro turizm tesislerinin gastronomi faaliyetleri açısından incelenmesi: Çanakkale örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6 (3), 364-378.
- Dünya Turizm Örgütü (2020). *Unwto Recommendations On Tourism And Rural Development*. Madrid: UNWTO.
- Erdoğanaras, F. ve Öztürk, A. H. (2016). “Turizm Girişimciliği: Beypazarı Ve Safranbolu Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma”, (Ed.) Uğurlar, A., Erol, D., Öcalır Akunal, E. B., Erdoğanaras, F., Çamur, K. C., Alkan, L., Görer Tamer, N., Yenigül, S. B., Duman Yüksel, Ü., Özdemir, Z., Seksen Sonrası Mekan Ve Planlama, Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Ankara.
- Ergen, F. D. ve Aydemir, B. (2020). Medical tourism entrepreneurship: The case of Istanbul. *Journal of Turkish Tourism Research*. 4 (2), 1607-1623.
- Ertuna, B., Güney, S., Güven, Ö. ve Aydemir, N. (2012). Yerel halkın kırsal turizm gelişimine katılma isteğini etkileyen unsurlar: Kastamonu örneği. *International Journal of Social and Economic Sciences*. 2 (2), 59-66.
- Faganel, A. (2011). Developing sustainable agrotourism in central and East European countries. *Academica Turistica-Tourism and Innovation Journal*. 4 (1), 55-62.
- George, H., Rilla, E. ve Leff, P. (2009). *Survey of California Agri-tourism Operators*. National Extension Tourism Conference. Utah: Park City.
- Gümüş, M. (2015). Yerel halkın bakış açısıyla kırsal kalkınmada tarım turizmi: Tekirdağ ili örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Kale, E. (2016). Küçük ölçekli turizm girişimciliğinin özelliklerinin belirlenmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12 (30), 159-173.
- Karampela, S. ve Kizos, T. (2018). Agritourism and local development: Evidence from two case studies in Greece. *International Journal of Tourism Research*. 20 (5), 566-577.

- Kılıç, T. ve Başkaya, Z. (2018). Agro-tourism potential in Bilecik province. *International Journal of Geography and Geography Education*. 38, 234-246.
- Koh K. Y. ve Hatten, T. S. (2002) The tourism entrepreneur. *International Journal of Hospitality & Tourism Administration*. 3 (1), 21-48
- Oyman, T. (2021). Kırsal turizmin gelişmesinde AB fonlarının rolü: Van ili örneği. *Social Science Development Journal*. 6 (25), 75-97.
- Santucci, F. M. (2013). Agritourism for rural development in Italy, evolution, situation and perspectives. *British journal of economics, Management & Trade*. 3(3), 186-200.
- Serinikli, N. (2019). Kırsal alandaki mikro kadın girişimcilerin kooperatifleşmeye karşı tutumları: Agro-Turizm Kadın Kooperatifleri. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. 14 (1), 45-57.
- Soylu, A. ve Ceylan, S. (2019). Turizm girişimciliği: Kavram ve literatür. *SETSCI Conference Proceedings*. 4 (2), 29-35.
- T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı (2014). *Rize Doğa Turizmi Master Planı 2014 – 2023*. Rize: Doğa Koruma Ve Milli Parklar 12. Bölge Müdürlüğü.
- Tekin, M. ve Kasalak, M. A. (2014). Ekoturizm girişimciliğinin bölgesel kalkınmadaki rolü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 32, 129-136.
- Tew, C. ve Barbieri, C. (2012). The perceived benefits of agritourism: The provider's perspective. *Tourism Management*. 33 (1), 215-224.
- Wikipedia (t.y.). Çayeli, <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ayeli>, [25.08.2021 Erişimli].
- Yılmazdoğan, O. C. ve Kaşlı, M. (2011). Turizm algısı ve girişimcilik niyeti ilişkisi: Eskişehir'de bir araştırma. *12.Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, ss. 591-600.
- Etik Kurul İzni:** Bu araştırma, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'nun 29.11.2021 tarihli ve 2021/11 toplantısında değerlendirilerek etik olarak uygun bulunmuştur.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışma tek yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmanın herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Verilerin toplanmasında büyük yardımları bulunan Kader Özdemir'e teşekkürlerimi sunarım.